

УДК 378.147.31

ВАЙНТРАУБ Марк Абрамович –
 доктор педагогічних наук, професор,
 професор кафедри теорії та методики професійної підготовки
 ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
 імені Григорія Сковороди»
<https://orcid.org/0000-0002-2701-7094>
 e-mail: vainmark2014@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ІНСПЕКТОРІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ: СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Істотні зміни в системі освіти в останні роки вимагають перегляду існуючої теорії і практики професійної підготовки, зокрема фахівців з охорони праці у галузі освіти.

Актуальність проблеми професійної підготовки інспекторів з охорони праці в галузі освіти визначається їхньою багатофункціональністю під час роботи в різних навчальних закладах, системністю фундаментальних знань і практичних навичок, володінням сучасних педагогічних технологій, наукових і методичних підходів, зокрема системно-діяльним підходом до виконання своїх професійних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що модернізація змісту професійної освіти залежить від сучасних науково-методичних підходів для забезпечення змістовної та методичної наступності на всіх етапах професійної підготовки студентів; наявності оптимальної педагогічної системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Проблема сучасної підготовки інженерів – педагогів, зокрема з охорони праці, неодноразово була предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як Г. Г. Гогіташвілі, Є. Т. Карчевські, В. М. Лапін, В. П. Корчагіна, В. Л. Нарожна, К. В. Чернова, Ш. К. Вахітова та багато інших.

Відсутність впровадження науково обґрунтованих підходів професійної підготовки інженерів-педагогів з охорони праці у галузі освіти є однією з причин недосконалого її функціонування. Серед сучасних підходів слід також виокремити: системно-діяльним підхід з використанням професійної компетентності, що розглядаються в дослідженнях А. Асмолова, Г. Творогова, Т. Жданко та багато ін.

Незважаючи на велику кількість праць вчених-педагогів, пов'язаних із системно-діяльним підходом, недостатньо досліджено його складові компоненти у теорії і практиці вищої освіти.

Мета статті – здійснити системно-діяльним підхід щодо професійної підготовки інспекторів з охорони праці у галузі освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що сучасні наукові підходи суттєво впливають на результативну професійну підготовку студентів закладів вищої освіти з охорони праці, сприяють розвитку особистісним і професійним якостям майбутніх фахівців, формують важливі для майбутньої професійної компетентності і важливі якості [3; 4].

Діагностовано недостатню мотивацію до навчання, відсутність важливих фахових й загальних компетентностей, а також інтегрованої компетентності при розв'язуванні нестандартних навчальних виробничих і педагогічних проблем.

Різним аспектам системно-діяльним підходу присвячено дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених [1; 5]. У своїх дослідженнях вчені переконливо доводять, що інженери-педагоги мають володіти високим рівнем педагогічної й технологічної культури, теорії і практики використання: передових професійних прийомів й способів, що забезпечують високу якість і продуктивність праці при виконанні завдань; оптимальних інженерних і педагогічних технологій. Зрозуміло, що в цій ситуації недостатньо тільки традиційних підходів до професійної підготовки соціально-педагогічних фахівців, слід шукати більш результативні сучасні підходи.

Під системно-діяльним підходом розуміють підхід у вигляді певного узагальненого правила, вимоги до пізнавальної та практичної діяльності. На думку багатьох дослідників, системно-діяльним підхід визначається результативністю діяльності як цілеспрямованої системи [3; 9; 10]. Основна ідея системно-діяльним підходу реалізується і в тому, що нові знання не даються в готовому вигляді. Студенти відкривають їх самі в процесі самостійної науково-дослідницької діяльності [8].

Отже, аналізуючи дослідження вчених, ми можемо визначити *сутність* системно-діяльнісного підходу як *результативність професійної підготовки фахівців як цілеспрямованої системи*.

У статті розглянемо структурно-логічну схему складових системно-діяльнісного підходу, що успішно зарекомендували себе на заняттях з охорони праці у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» при викладанні дисциплін в галузі охорони праці.

Розглянемо компоненти системно-діяльнісного підходу (рис.1):

Національна рамка кваліфікацій, галузевий стандарт вищої освіти України з охорони праці, містять закладені професійні та особистісні компетентності (зміст викладання навчального матеріалу на всіх етапах навчально-виховного процесу має бути підпорядкований основній меті – формування необхідних компетентностей у фахівців з охорони праці в інженерній та педагогічній галузях); науково-методична (при виборі відповідних наукових і методичних розробок) на різних етапах професійної підготовки) через використання сучасних наукових і педагогічних технологій; методичне забезпечення в кожній навчальній дисципліні дає можливість вийти на найбільш оптимальний шлях формування загальних й спеціальних компетентностей; інтегровано розвивальне навчання [3], забезпечує інтегральну компетентність, формування творчих здатностей; моделювання лекційних і практичних занять нормативної та вибіркової частини, навчального матеріалу з включенням міждисциплінарних зв'язків і різних джерел інформації поглиблює знання й уміння в різних інженерно-педагогічних напрямках в галузі охорони праці, формує необхідні компетентності; моделювання реальних і віртуальних ситуацій у педагогічній і виробничій галузях оптимізує формування практичної складової професійної компетентності у інженерно-педагогічних фахівців з охорони праці, організація співробітництва різних форм між студентами і викладачами дає можливість демократизувати навчання, сформувати загальні й спеціальні компетентності, індивідуальні здатності, організація співробітництва різних форм між різними закладами вищої освіти та ін. установами уможливує розширення фахових знань; взаємо-зворотний зв'язок з компонентами системно-діяльнісного підходу, описаними у вигляді структурно-логічній схемі, показаної на рис. 1; дає змогу скоригувати і спроектувати навчання з урахуванням індивідуальних особистісних якостей студентів.

Під час засвоєння відповідних навчальних дисциплін згідно табл.1, в дослідженні були поставлені завдання – сформувати у студентів інтегральні, спеціальні та загальні компетентності, враховуючи опанування всієї системи навчальних дисциплін згідно проекту стандарту вищої освіти України з охорони праці [7].

Рис.1. Компоненти системно-діяльнісного підходу у професійній підготовці інженерно-педагогічних фахівців з охорони праці.

Отже, системний і діяльнісний підхід (СДП) через свої компоненти у професійній підготовці студентів охоплює їх показники: мотивацію, цілепокладання (проектуються формування відповідних компетентностей на кожній дисципліні та на всіх етапах професійної підготовки), характер навчальних завдань з виходом на творчий, управління пізнавальною діяльністю з урахуванням різних форм засвоєння, розвиток комунікативності та ін.. особистісних якостей студентів, акцент на діяльність під час ПП (наближено 70% практичної і 30% теоретичної діяльності), організацію зворотного зв'язку у всіх складових СДП, систему оцінювання досягнень студентів, рефлексію. Опанування цих показників дало можливість сформувати компетентності під час опанування окремих дисциплін, як показано в табл. 1.

Як доводить практика, використання системно-діяльнісного підходу у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» з відповідними компонентами дала позитивний результат.

Послідовна реалізація системно-діяльнісного підходу дослідження (рис. 1), підвищує результативність і мотивацію до навчання, забезпечує умови для професійного, загальнокультурного і особистісного розвитку на основі формування спроектованих компетентностей (табл. 1).

Табл.1

Сформованість компетентностей під час опанування окремих дисциплін на основі системно-діяльнісного підходу

Навчальна дисципліна	Сформованість спеціальних (фахових) компетентностей	Сформованість інтегральної і загальних компетентностей
1	2	3
Методика технічної творчості	Здатність генерувати оригінальні творчі ідеї щодо вирішення виробничих і педагогічних ситуацій	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в освітній галузі та в галузі професійної діяльності з охорони праці. Здатність застосовувати певні теорії, принципи, прийоми та методи інженерної та педагогічної науки.
Основи інженерно-педагогічної творчості	Здатність до системного аналізу технічних і педагогічних систем	Повага до національних і міжкультурних цінностей.
Охорона праці в галузі	Здатність розв'язувати типові задачі, специфічні для охорони праці	Здатність до зберігання, поширювання та збагачування культурного потенціалу України.
Профілактика нещасних випадків на виробництві й заходів їх запобігання	Здатність до реалізації системи заходів із забезпечення відповідності виробничого і навчального середовища, визначати перевірку технічного стану устаткування, визначати його відповідність вимогам безпечного ведення робіт	Здатність до аналізу суспільно-політичних відносин та формування адекватної моделі соціальної поведінки. Здатність отримувати, опрацьовувати й відтворювати інформацію державною та іноземними мовами. Здатність до самопрезентації у різних умовах загальної та професійної діяльності. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
Цивільний захист	Здатність здійснювати систематичний контроль виробничого та педагогічного процесів	Здатність використання знань щодо властивостей матеріалів, специфічних для галузі з охорони праці, що відповідають технологічним, конструктивним, екологічним та іншим вимогам.
Єдність вимірювання	Здатність до аналізу техніко-економічних показників технологічних процесів	Навички дотримання правил здоров'язбереження, безпечної діяльності та збереження навколишнього середовища. Усвідомлення особливостей енерго-та ресурсозбереження.
Метрологія, стандартизація та сертифікація	Здатність розв'язувати типові задачі з метрології, сертифікації та стандартизації на підприємстві в галузі охорони праці	Здатність до використання сучасних комп'ютерних технологій в галузі з охорони праці. Здатність до технічного мислення. Здатність до аналізу результатів розрахунків, вимірювань та спостережень. Базові уміння щодо математичного, фізичного й графічного моделювання. Навички дотримання вимог соціальної та корпоративної безпеки. Здатність вибудувати траєкторію власного кар'єрного та професійного розвитку.

Дослідження при анкетуванні і виконанні індивідуальних та самостійних робіт студентів 1-6 курсів з дисциплін нормативного і вибіркового блоків охорони праці, показали, що використання цього підходу дає змогу розвинути професійні та особистісні компоненти у кожного студента, сформувати індивідуальні здатності, динамізувати темп вивчення матеріалу і його закріплення, створити умови для різнорівневої професійної підготовки студентів при опануванні професійних компетентностей (табл. 1, проект Стандарту вищої освіти України (Охорона праці)).

Під час опитування викладачів природничо-технологічного факультету, студентів 1,3 і 6 курсу у перед сесійний період дійшли до висновку: методом експертної оцінки у викладачів співпала думка студентів про набуті спеціальні компетентності під час засвоєння відповідних навчальних дисциплін згідно табл.1, а також інтегральна, спеціальні та загальні компетентності, враховуючи опанування всієї системи навчальних дисциплін згідно проекту стандарту вищої освіти України з охорони праці [7]. Під час

тестування збільшилась кількість студентів високого рівня на 18%, середнього на 28%, на 10% зменшилась кількість студентів низького рівня.

Послідовна реалізація системно – діяльнісного підходу, як показали дослідження у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» (рис. 1, табл. 1), підвищує результативність і мотивацію до навчання, забезпечує умови для професійного, загальнокультурного і особистісного розвитку на основі формування спроектованих компетентностей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, успішна організація професійної підготовки інженерів-педагогів з охорони праці під час професійної підготовки у закладах вищої освіти, зокрема у викладанні дисциплін нормативного і вибіркового циклів передбачає використання системно-діяльнісного підходу, який спрямовує студентів на: поєднання високої внутрішньої мотивації майбутніх фахівців; сформованість у студентів загальних і спеціальних компетентностей, а також інтегрованої компетентності відповідно до вимог

Національної рамки кваліфікацій та галузевого стандарту. Досліджено поняття, компоненти та показники системно-діяльнісного підходу у професійній підготовці студентів інженерно-педагогічних спеціальностей. Результати експерименту з впровадження компонентів системно-діяльнісного підходу (Національна рамка кваліфікацій, галузевий стандарт вищої освіти, науково-методична, методичне забезпечення кожної навчальної дисципліни, інтегровано розвивальне навчання, моделювання лекційних і практичних занять нормативної та вибіркової частини, навчального матеріалу з включенням міждисциплінарних зв'язків і різних джерел інформації, організація співробітництва різних форм між студентами і викладачами, організація співробітництва різних форм між різними закладами вищої освіти та ін. установами, взаємозворотний зв'язок складових системно-діяльнісного підходу) показали позитивний результат.

Подальші дослідження буде присвячено удосконаленню змісту професійної підготовки інспекторів з охорони праці в Україні та Польщі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Асмолов А. Г. Системно-деятельностный подход к разработке стандартов нового поколения / А. Г. Асмолов // Педагогика №4, 2011. – С. 21–34.
2. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении / Г. А. Атанов. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/deyatelnostnyy-podhod-v-obuchenii>. Назва з екрана.
3. Вайнтрауб М. А. Інтегроване розвивальне навчання у професійній школі: монографія / М. А. Вайнтрауб. – Київ: Т. Ключко, 2009. – 179 с.
4. Вайнтрауб М. А. Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика: монографія / авт. кол. М. А. Вайнтрауб, А. М. Романова, І. А. Мося, Я. Ю. Білоконь та ін., за наук. ред. М. А. Вайнтрауб – Київ: Інститут ПТО НАПН України, 2015. – 328 с.
5. Висоцька Г. В. Система вищої освіти у Республіці Польща / Г. В. Висоцька // Гілея. – К., 2016. – Вип. 106 (№ 3). – С. 375–378.
6. Гришук Ю. В. Педагогічна освіта у Республіці Польща як об'єкт міждисциплінарного дослідження / Ю. В. Гришук // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2016. – Випуск 3–4 (48–49). – С. 67–89.
7. Проект Державного стандарту вищої освіти (бакалаврський) зі спеціальності «Професійна освіта «Охорона праці»» на основі компетентнісного підходу [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України; розробники стандарту: Бендера І. М., Брюханова Н. О., Горбатюк Р. М., Гуменюк Т. Б., Каньковський І. Є., Рябчиков М. Л., Хоменко В. Г. Київ, 2017. – 22 с.
8. Творогова Г. А. Системно-деятельностный подход – основа ФГОС / Г. А. Творогова. – Режим доступа: <http://pedsovet.org>.

9. Жданко Т. О. Системно-деятельный подход: сущностная характеристика и принципы реализации / Т. О. Жданко. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/sistemno-deyatelnostnyy-podhod-suschnostnaya-harakteristika-i-printsipy-realizatsii>.

10. Живоренцева Т. В. Вариативность образования: проблемное поле современных интерпретаций / Т. В. Живоренцева // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – 2012. – №4. – С. 220–226.

11. Maslow A. Motivation and personality, 1970. – 369 с.

12. Mayo E. The Social Problems of an industrial civilisation, 1945.–148 с.

13. Guilford Y. P. The nature of human intelligence. N.Y. Mc-Gaw Hill, 1967. – 538 с.

14. Sternberg R. General intellectual ability // Human abilities by R. Sternberg. 1985. – P. 5–31.

REFERENCES

1. Asmolov, A. H. (2011). *Systemno-deyatelnostnyy podkhod k razrabotke standartov novogo pokoleniya*. [System-activity approach to the development of standards of the new generation]. Moscow.
2. Atanov, H. A. *Deyatelnostnyy podkhod v obuchenii*. [Activity approach in teaching]. Moscow.
3. Vayntraub, M. A. (2009). *Integrovane rozvyval'ne navchannya u profesiyinny shkoli: monohrafiya*. [Integrated developmental training in a vocational school: a monograph]. Kyiv.
4. Vayntraub, M. A. (2015). *Modernizatsiya zmistu profesiyinoyi osvity i navchannya: teoriya i praktyka: monohrafiya*. [Modernization of the content of vocational education and training: theory and practice: monograph]. Kyiv.
5. Vysots'ka, H. V. (2016). *Systema vyshchoyi osvity u Respublitsi Pol'shcha*. [The system of higher education in the Republic of Poland]. Kyiv.
6. Hryshchuk, Yu. V. (2016). *Pedahohichna osvita u Respublitsi Pol'shcha yak ob'yeht mizhdysyplinarnoho doslidzhennya*. [Pedagogical education in the Republic of Poland as an object of interdisciplinary research]. Kyiv.
7. *Proekt Derzhavnoho standartu vyshchoyi osvity (bakalavr's'kyi) «Okhrona pratsi» na osnovi kompetentnisnoho pidkhodu [Elektronnyy resurs]*. [Draft State Standard of Higher Education (Bachelor) on the specialty «Professional Education» Labor Protection on the basis of the competence approach]. – Rezhyim dostupu: https://studopedia.eu/5_29220_standarti-v-galuzi-ohoroni-pratsi.html (protokol vid 29.03.2016. #3) – Nazva z ekrana.
8. Tvorohova, H. A. *Systemno-deyatelnostnyy podkhod osnova FHOS*. [System-activity approach - the basis of the GEF]. Rezhyim dostupu: <http://pedsovet.org>.
9. Zhdanko, T. O. *Systemno-deyatelnnyy podkhod: sushchnostnaya kharakterystyka y pryntsyipy realizatsyy*. [System-active approach: the essential characteristics and principles of implementation]. Rezhyim dostupu: <https://cyberleninka.ru/article/v/sistemno-deyatelnostnyy-podhod-suschnostnaya-harakteristika-i-printsipy-realizatsii>.
10. Zhyvorentseva, T. V. (2012). *Varyatynost' obrazovannya: problemnoe pole sovremennykh*

interpretatsyy. [Education Variability: The Problem Field of Modern Interpretations]. Irkytsk.

11. Maslow, A. Motivation and personality. 1970. – 369 s.

12. Mayo, E. The Social Problems of an dustriatel sivilisation. – 1945.– 148 c.

13. Guilford, Y. P. The nature of human intelligence. N.Y. Mc-Gaw Hill. 1967. – 538 c.

14. Sternberg, R. General intellectual ability // Human abilities by R.Sternberg. 1985. – P. 5–31

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВАЙНТРАУБ Марк Абрамович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики професійної підготовки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія

Сковороди».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VAYNTRAUB Mark Abramovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department Theory and Methods of Vocational Training of the State Pedagogical University «Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda».

Circle of scientific interests: professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2019 р.

УДК 37.013:687

ЄЖОВА Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
<https://orcid.org/0000-0002-5920-1611>
 e-mail: oyezkhova70@gmail.com

ПРОГНОСТИЧНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ МОДИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Освіта – це діяльність людини, спрямована за своєю сутністю в майбутнє. Індустрія моди, як зараз прийнято називати легку промисловість, є однією з важливих галузей, діяльність якої зорієнтована на забезпечення потреб населення в товарах щоденного вжитку, зокрема одязі та інших швейних виробів. Сучасні конкурентні підприємства індустрії моди активно використовують інноваційні технології проектування й виготовлення одягу, нові матеріали, упроваджують автоматизоване устаткування з мікропроцесорним керуванням для розкрюювання, та виготовлення швейних виробів. Впровадження нових матеріалів, обладнання та технологій спричиняє зміни у характері праці фахівців індустрії моди. Це вимагає від освіти безперервного оновлення змісту підготовки фахівців з огляду на сучасний та прогнозований стан розвитку галузі, у якій працюватиме випускник закладу освіти. Наразі існує суперечність між вимогами суспільства до формування особистості, яка здатна розробляти та впроваджувати прогнозовані технології, та недостатньою підготовкою фахівців, спроможних ефективно реалізувати цю мету

на швейному підприємстві. Проблема підготовки фахівців, здатних розробляти і запроваджувати прогнозовані технології в індустрії моди, є наразі актуальною. Для ефективної підготовки таких кадрів необхідно розробляти та впроваджувати моделі підготовки фахівців, створених з урахуванням прогнозу розвитку відповідної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки фахівців індустрії моди з використанням моделей підготовки присвячені численні дослідження науковців.

У дисертаційному дослідженні В. П. Баранова розроблено методологічні передумови та теоретичні засади особистісно-розвивальної парадигми освіти, визначені вимоги сучасного ринку праці до змісту професійної освіти робітників швейного виробництва, з урахуванням яких розроблені інтегровані навчальні плани для закладів професійної освіти [1]. Заслуговує на увагу положення В. П. Баранова про те, що моделювання навчально-пізнавальної діяльності засноване на принципах діяльнісної спрямованості, мобільності, завершеності, інтеграції, наступності, випередження.

Проблеми організації виробничого навчання у закладах професійно-технічної